

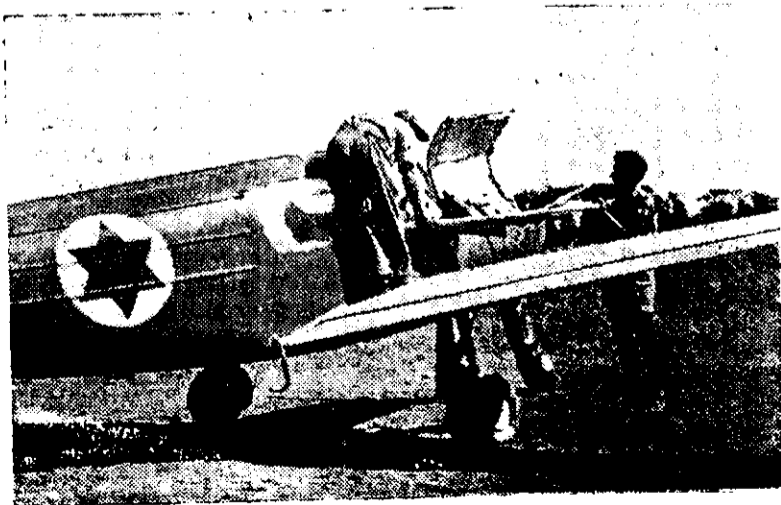
חיל האויר לישראל: - לקח ומסקנות

א. ימי בראשית

עובדת לידתו של חיל האויר לישראל נעוצה בהכרח החיוני, שהוכר ע"י מוסדות הבטחון של הישוב, להשלים את כוחות המגן העבריים בורח מסייעת ולוחמת שיהא באפשרותה להגיע אל כל נקודותינו המפתרות והמוקפות ברחבי הארץ, עם שיבושן של דרכי הקשר הרגילות, ולהגן על שמי הארץ לקראת ימי ההכרעה הצבאית שנראתה כבלתי גמנעת.

כיום, שעה שאנו מביטים לאחור ומנסים לסדר קור - ולו גם במעוף הצפור - את דרכו של ח. א. לישראל, עלינו להדגיש ולומר מיד שמעטים הם המפעלים החלוציים בארץ שהוגייהם יכולים לתבוע לעצמם את אותה מידת ההעזה והמעוף שיש לזקוף לזכות אותם מצטים שהגו והרו את רעיון כוחות האויר הישראליים. ההחלטה הגורלית נפלה ביום י"א חשון, תש"ח, ומכאן החל המעשה. לא נוכל עדיין לקבוע את משמעותה של החלטה זו לכל היקפה עד לאותו יום בו אפשר יהא להעריך ולנתח בפומבי את תרומתו של ח. א. למאמץ המשותף, ואולי גם מחמת קרבתנו למאורע אשר בהכרח מגביל את הפרספקטיבה ההיסטורית שלנו, אולם כבר היום אפשר לומר שהחלטה זו הגבירה ותרמה תרומה בלתי משוערת להאדרת כוחות צבא ההגנה לישראל.

בפני מארגני "שרות האויר", כפי שחיל זה נקרא בראשית ימיו, עמדו בעיות אשר לא זו בלבד שחסר היה לנו הנסיון המתאים לפתרון, אלא שנראו כלא נתנות לפתרון מבחינה אובייקטיבית. כאן עלינו

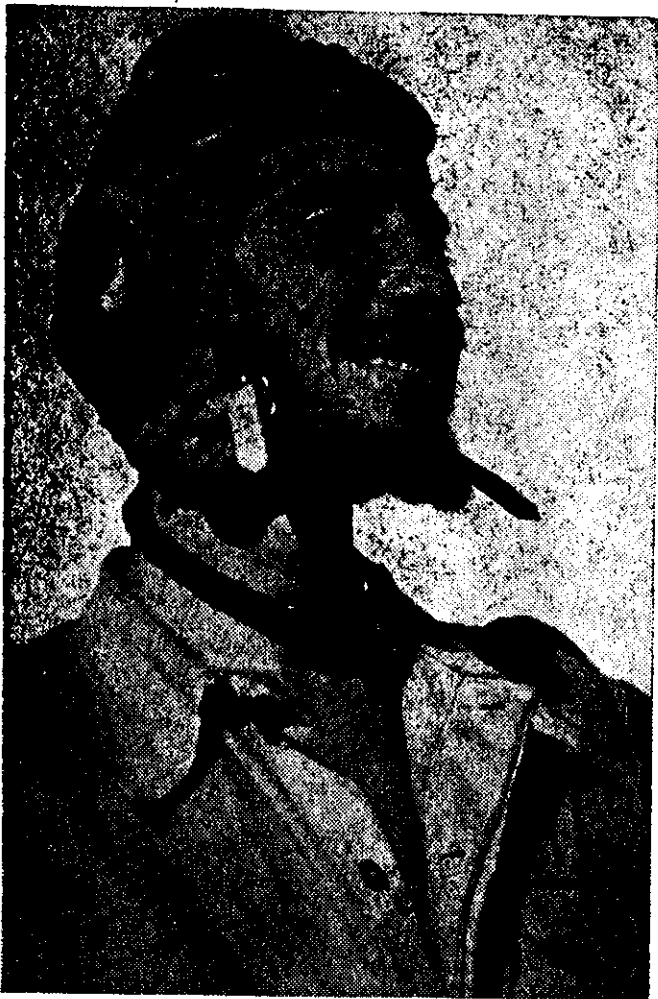

פינוי פצועים בדרך האויר

לזכור שהימים היו ימי שלטון המנדט - שנתגלה או בכל מערומיו כשלטון עויין, המפריע לכל נסיון של הישול כוח לחימתו של הישוב. אם היתה אפשרות להסתרת כלי המגן הצנועים שלנו באותם הימים, הרי שלא באה בחשבון כל אפשרות כזאת לגבי "כליר" של ח. א.; מטוס אינו מופעל מ"סליק". מטוס זקוק למסלול המראה ונחיתה, להשגחה וטיפול טכני ולכל אותם השרותים המורכבים שבלעדיהם לא תצלח פעילות אוירית. אלה היו רק חוליות בשרשרת הקשיים הארוכה שבהן נתקלו מארגניו של חיל זה. המטוסים הראשונים נרכשו מאת הבריטים דוקא, והיו אלה אותם "פרימוסים" הידועים לכל ילד ואשר שמשו נושא מבדח למבוגרים. אלה היו המטוסים שבעזרתם נרשמה פרשה מזהירה בתולדות מלחמת העם לעצמאות ויתכן גם פרק מפליא ומוזר כאחד, במדע הלחימה האוירית. מפליא - משום אותם המבצעים שבוצעו על ידם; ומוזר - משום העזתם של טייסיו להטיסם בתנאים בלתי מתקבלים על הדעת ביותר.

מטוסים אלה רוכזו בשדה התעופה הקטן בתל-אביב וממנו הופעלו במבצעי הפצה, אספקה לנקודות מבודדות, העברת פצועים וקשר.

פרשה בפני עצמה היתה הסתננות טייסיו לשדה התעופה כשהם נושאים מתחת למלבושם רמוני יד ותחמושת שהיתה מיועדת לנקודות ישוב מבודדות ולהפצצת מתקיפי שיירותינו לירושלים; וכל זאת ממש מתחת לאפם של הבריטים. אלה היו למעשה פעולות חיל האויר בראשית ימיו. טייסיו ואנשי שרותי הקרקע של החיל גוייסו בתחילה מבין שורות מתנדבי הישוב לחיל האויר הבריטי במלחמת העז' לם השניה והמספר המועט של טייסי ועובדי חב' "אוירון", הקלובים לתעופה וטייסי הפלמ"ח, ואלה היו את עמוד שדרתו עד לשלהי אפריל 1948, עת שהחלו לזרום אלינו אחינו המתנדבים מעבר לים. עלינו לזכור שעובדת היותו של חיל האויר חיל טכני ממדרגה ראשונה וחיל הפועל מבסיסים סטטיים, פחות או יותר, גרמה לכמה תוצאות שאין למצוא להן השואה בהתפתחות כוחות חיל הרגלים שלנו. בעוד שכוחות חיל הרגלים של ה"הגנה", שהיו קיימים עוד לפני הקמתו של צ.ה.ל., ניתן להפוך עילם, ואף הופעלו, בהגבלות מסוימות אמנם, ללא

טפוס טייס ישראלי

מודדות עם כוחותיהם העדיפים של אויבינו באויר. מצב זה חייב את מפקדת חיל האויר לכמה מסקנות:

1. צמצום הפעילות בשעות היום.
2. הגברת הפעילות בשעות החשכה.
3. מתן עדיפות מכרעת לקיום גשר האספקה האוירית ממקורות אספקה בחו"ל להגברת צידו של החיל.

המשימות שחיל האויר חייב היה בביצוען, במסגרת כוחות ההגנה, היו:

א. מתן סיוע טקטי לכוחות הרגלים ע"י הפצצת ריכוזי האויב וצומתי תחבורתו בקוי החזית או בסמוך להם.

- ב. קיום קשר עם נקודות ישוב מבודדות.
- ג. הגנה יעילה בפני הפצצות מהאויר.
- ד. מגור כוחו האוירי של האויב ע"י פגיעות יעילות בבסיסיו האויריים והשתלטות על שמי הארץ.
- ה. הפצצות אסטרטגיות לצורך פגיעה בפוטנציאל המלחמתי של האויב.

לאור האמור לעיל, ברור שרק שתיים מהמשימות הנ"ל (א' ו'ב') היו בנות ביצוע, ואף הן תוך הגבלות רבות.

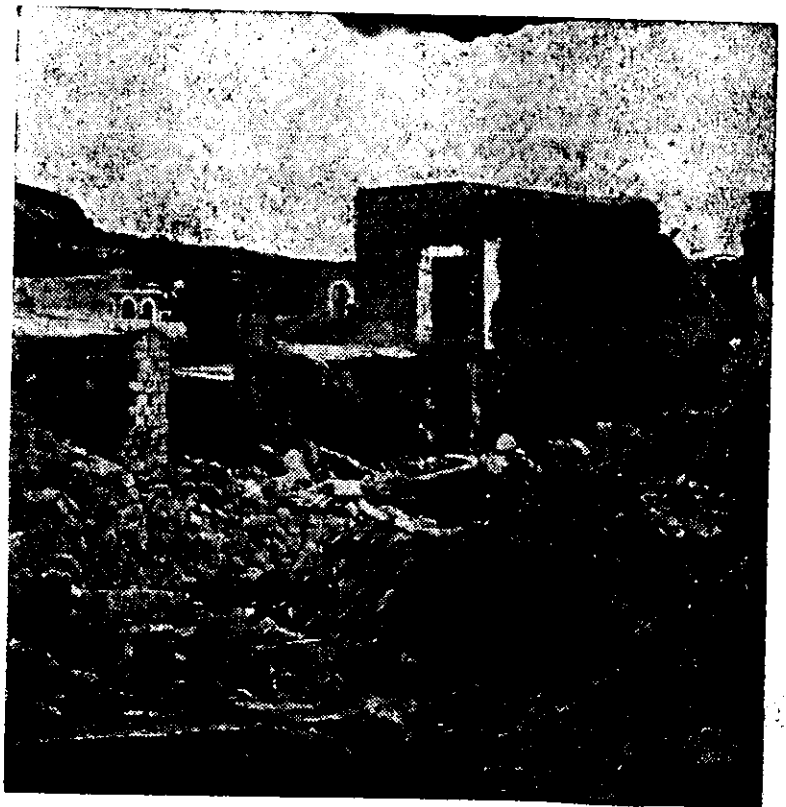
צורך היתני כמטה מרכזי קבוע המתאם ומכתיב את דרכי פעולתו עד לנקודה האחרונה, כפי שהדבר מחייב בחיל האויר, הרי בבסיס-אוירי אינו בר-קימא מבחינה אופרטיבית ללא הדרכה, הכוונה ותאום ע"י מטה ראשי.

בהתחשב עם עובדות אלו ותוך כדי ביצוע תפקידיו המבצעיים של החיל, החלה מתארגנת מפקדתו המסועפת על פי נסיון שנרכש בחילות אויר זרים, תוך התאמת נסיון זה לתנאי הארץ ואפשרויות פעולותינו.

אולם האויב לא הניח לנו לגבש את נסיונו ולהגביר צידו. ב-15 במאי החלה פלישת מדינות ערב לארצנו. בבוקר אותו יום הונחתו על תל-אביב ומקומות אחרים בארץ, ההפצצות האויריות הראשונות. תאריך זה מסמל התחלת תקופה שניה בקיומו של החיל.

ב. בכור המלחמה

פלישת מדינות ערב החלה בסימן שליטת חילות האויר, המצרי בדרום והסורי בצפון, בשמי ארצנו. חיל האויר המצרי, שהיה מורכב ברובו ממטוסי קרב מסוג "ספיטפייר", הופעל במגמות טקטיות ואסטרטגיות כאחד, כנגד ריכוזי צבאנו ומקומות ישוב אזרחיים בדרום הארץ. חיל האויר הסורי, שכלל מספר מצומצם של מטוסי "הרוארד" (מטוס אימון מתקדם חד-מנועי) הופעל במגמה טקטית בעיקר, אם כי התקיף גם מרכזי ישוב אזרחי בצפון הארץ. בראשית ימי הפלישה, עדיין לא חל שינוי מעשי בהרכב מטוסי החיל ולפיכך גם לא היה מקום להת-

תוצאות הפצצה מן האויר

אום בין כוחות הרגלים ומטוסי החיל המכוונים לע-
תים קרובות למטרתם מהקרקה. הם הכרח רא-
שון במעלה להצלחת מבצעים טקטיים רבים.
כל אלה היו בבחינת אין במבצעו הרא-
שונים של החיל.

ב. קיום הקשר עם נקודות ישוב מבודדות
משימה זו גם היא נתונה היתה להשפעה הישירה
של עליונות אויבנו באויר וכקודמתה הועתק ביצועה
לשעות החשכה. חיל האויר קשר קבוע עם כל
ישוב מבודד שדרכי הגישה אליו ביבשה היו מנר-
תקות עד לשחרור הגישה היבשתית אליו. די אם
בזכיר בנדון זה, פרט לנקודות חניה רבות בנגב, את
ירושלים, סדום, נבטים ובית אשל. תפקיד זה היה
אחד התפקידים שבוצע במשך כל חדשי המלחמה
וההפוגה ללא הפסקה. מובן מאליו שביצועה של
משימה זו הוגבל גם ע"י השימוש הקרבי במטוסי
החיל.

לשיאים בלתי משוערים בשטח זה הגיע החיל
במבצע שהיה ידוע בשם "אבק". שנערך לפני מבצע
"עשר-המכות". בתקופה קצרה ביותר הועברו ע"י
החיל במה אליו טונות ציוד צבאי, אספקה ואנשים
אל הנגב והצפון. מבלעדי תגבורת חשובה זו
ספק אם היו מתאפשרים ביצוע שחרור הדרך לנגב
והמבצעים שבוצעו אחרי כן בדרום הארץ.

ג. הגנה יעילה בפני הפצצות מהאויר
רק עם קבלתם של מטוסי הקרב הראשונים בחיל
האויר אפשר היה לגשת לתכנון ביצועה של משימה
שלישית זאת. עלינו לזכור שלמטוסי הקרב בחיל
בועדו תפקידים אחרים פרט לתפקיד הדפנסיבי,
כביכול, של הגנה בפני התקפות אויר; כגון: שימוש
טקטי נגד מטרת-קרקע, סיורי אויר לצרכי מודיעין,
לוי מפציצים וכד'. לפיכך היה צורך בשיקול מחושב
ומתוכנן לגבי השימוש היעיל ביותר בהם.

פרט למספר מטוסי הקרב העומדים לרשותו
של חיל-האויר, יש עוד גורם חשוב ביותר שבו תלויות
הצלחת ביצועה של משימה זו, והוא שיטת האז-
רה המוקדמת בפני התקפות אויר-
ריות. בהעדר אמצעי אזהרה מתאימים כגון רשת
ראדאר, צופי-אויר ואמצעים דומים, לא תצלח כל
התגוננות אקטיבית כנגד התקפות-אויר ואף במקרה
הטוב ביותר לא תצדקנה התוצאות את הבזבז במ-
טוסים וכוח אדם הכרוכים בפעילות מסוג זה. ומאחר
שמבלעדי עליונות אוירית, לא יתכן סיוע טקטי יעיל,
היה הכרח לכוון את פעילות מטוסי הקרב לפעולות
האויב באויר ("Armed Reconnaissance") סיור-אלים

„רכבת האויר“ לנגב

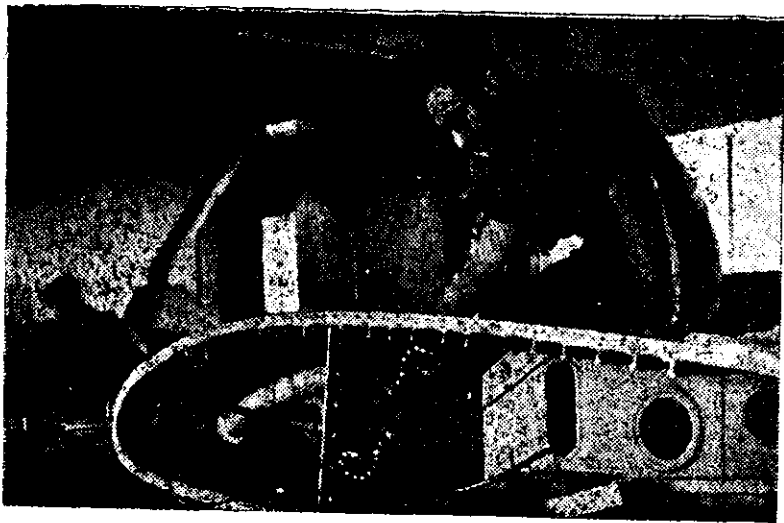
א. הסיוע הטקטי לכוחות חי"ר

הסיוע לכוחות חי"ר בדרך הפצצת ריכוזי האויב
בקוי החזית ובקרבתם היה מן המשימות הקשות
וקלושות הסיכויים ביותר. הפצצות שעמדו לרשר-
תנו, ואשר היה ביכולתנו להטילן ממטוסינו, היו
מוגבלות בטווח הפגיעה ובכוח חדירתן. האפשרויות
לכוונן למטרה המיועדת, שהיו מצומצמות בלא הכי,
פחתו עוד יותר בשל גורם החשכה או חשכה למחצה,
שבחסותה היו נערכות מרבית טיסות ההפצצה. הפ-
צצות-לילה, במטוסים חדישים, המצוידים במכשירי
כוון והטלה משוכללים, אף הן מכוונות כנגד שטחים
נרחבים ומעולם אינן מצטמצמות בשטח של כמה
עשרות מטרים מרובעים. לעתים, על כן, היה צורך
להמנע מהפצצת ריכוזי האויב מחשש פגיעה בכר-
חותינו אנו. המסקנה מכל אלה היתה שהפצצה טק-
טית יעילה — היינו, סיוע ישיר לכוחות הרגלים —
לא תתכן בשעות החשכה; ובתנאים שהיו קיימים
היה הכרח בצמצום רציני של משימה זו עד לאותו
זמן בו יוכלו מטוסינו לצאת להתמודדות גלויה עם
האויב לאור היום. פעולת הסיוע-הישיר הועתקה על
כן לשעות הערב המוקדמות לאחר השקיעה, הצטמ-
צמה בשעות החשכה, והוגברה שוב בשעות הבוקר
המוקדמות.

פרט להעדר מטוסים מתאימים לצרכי הפצצה טק-
טית היו עוד כמה גורמי-יסוד שאין להתעלם מהם
כאשר המדובר הוא בהפצצה מסוג זה.

1. הצלחת הפצצה טקטית תלויה בראש וראש-
נה בתיאום ושילוב-מבצעי גמור בין כוחות הרגלים
וח. א. בכל שלבי הפיקוד, החל מאגף המבצעים
במטכ"ל, דרך מטה החזית ועד למטה חטיבה ולע-
תים גם גדיד.

2. אמצעי קשר יעילים ומתוקנים, לצורך התי-

עבודה יומיומית במוסך

וראשונה, ביצוע התקפות אויריות נגד נקודות חיר-
ניות שלפגיעה בהן תהא השפעה מכרעת על הפוטנ-
ציאל המלחמתי של האויב. מטרות אלו נמצאות על
פי רוב במרכזי הישוב של מדינות האויב. הפצצות
אסטרטגיות יעילות, פרט למטרתן הראשונית, שהיא
השמדת כוחו המלחמתי הפוטנציאלי של האויב,
הריהן נועדות אף להטות את מאמציו להתגוננות
אוירית וע"י כך שוללות ממנו פיתוחן של אפשרויות
הפצצה-אסטרטגית בכוחותיו הוא. מאידך מאפשרות
הפצצות מסוג זה, למתקיף, ניצול יעיל של מטוסי-
קרב לצרכי סיוע ישיר לכוחות הרגלים בחזית, ומונ-
עות מהאויב מתן סיוע כזה לכוחותיו לאור הצורך
בריכוז מטוסי הקרב שלו להגנת המטרות האסטר-
טגיות.

מסקנות אלו הן פרי נסיון מלחמת-העולם האחר-
רונה והן היוו את אחד מגורמי הנצחון של בעלות-
הברית על גרמניה. חיל האויר הגרמני נועד ביסוד-
דו לשימוש טקטי; לעומתו פיתחו בנות הברית —
(ארה"ב ובריטניה) את ההפצצה האסטרטגית, וזו
הכריעה בסופה את כוחות האויר הגרמניים והביאה
לשליטתם הגמורה של כוחות האויר של בנות-הברית
בשמי אירופה. למן אותו רגע הובטח נצחונן גם
ביבשה.

ממבט-עין בוחן על פני מפת ארצות המזרח-
התיכון יתברר מיד שלצורך ביצוען של הפצצות
אסטרטגיות חייב היה חיל-האויר להיות מצויד ב-
מפציצים בינוניים וכבדים אשר טווח פעולתם יאפשר
התקפות מסוג זה. אולם לרגלי סיבות שונות, וביניהן
מחסור בציוד מתאים עד לשלבים הסופיים של
המערכה, לא היה באפשרותנו לפתח הפצצות כאלו.
עובדה היא, כי גם הנסיונות המועטים בשטח זה,
כגון הפצצת קהיר ודמשק, היו מעודדים מבחינת
תוצאותיהם ומגמתם.

חניכי החיל בזמן שעור

תוך צמצום השימוש הטקטי במטוסי החיל נגד
מטרות קרקעיות באזורי החזית.

כאן יש להעיר שלא תמיד נראו שקוליה והנחר-
תיה של מפקדת-החיל בעיני מפקדי כוחות חיל
הרגלים.

לאור דברים אלה לא יקשה לקבוע שלצורך
ארגון הגנה יעילה בפני התקפות אויר דרושים:

1. רזרבה טקטית מספקת של מטוסי קרב
שמתפקידם יהא לקדם את פני מטוסי האויב.
2. מערכת אזהרה מוקדמת (Early Warning
System) הדרושה בנקודות מתאימות ורבות ככל
האפשר על פני הארץ.

ד. מיגור כוחו האוירי של האויב ע"י פגיעות
בבסיסיו והשתלטות על שמי הארץ

משימה זו היא למעשה תמצית מהותו של חיל
האויר כזרוע לחמת של אומה. אין תפקיד שיעלה
בחשיבותו על השגת מטרה זו. לצורך הגשמתה,
חייב חיל-האויר להטיל את מלוא משקלו. אולם
למרות חשיבותה הרבה של משימה זו נאלץ החיל,
בהתחשב עם התנאים בהם היה כבול, לדחות את
תכנונה וביצועה לשלב מאוחר יותר. הדגמתה של
הנחה יסודית זאת נערכה ע"י החיל במבצע „עשר-
המכות“ שנפתח במהלומות קשות שניתכו ע"י חיל-
האויר על הבסיס האוירי המצרי באל-עריש שבמדבר
סיני, ואשר לא פסקו במשך כל ימי המבצע.

התוצאות ניכרו מיד. פגיעות יעילות בבסיס
האויב צמצמו בהרבה את אפשרויות פעילותו האויר-
רית, ואיפשרו את הטייתם של מספר מטוסים גדול
יותר של החיל לתפקידים טקטיים ואחרים.

ה. הפצצות אסטרטגיות
המושג „הפצצות אסטרטגיות“ פירושו, בראש

ג. סיכום

שתי שנות קיומו של חיל-האוויר לישראל היו שתי שנות נסיונות בהנחת יסודות לבנין כוחות אוויר צבאיים. תוך השמדת כוחות האוויר של מדינות ערב במידה שהיו קיימים. דבר זה נתאפשר הודות ל:

1. תכנון מעולה בשמושם היעיל של המטוסים שעמדו לרשותנו.

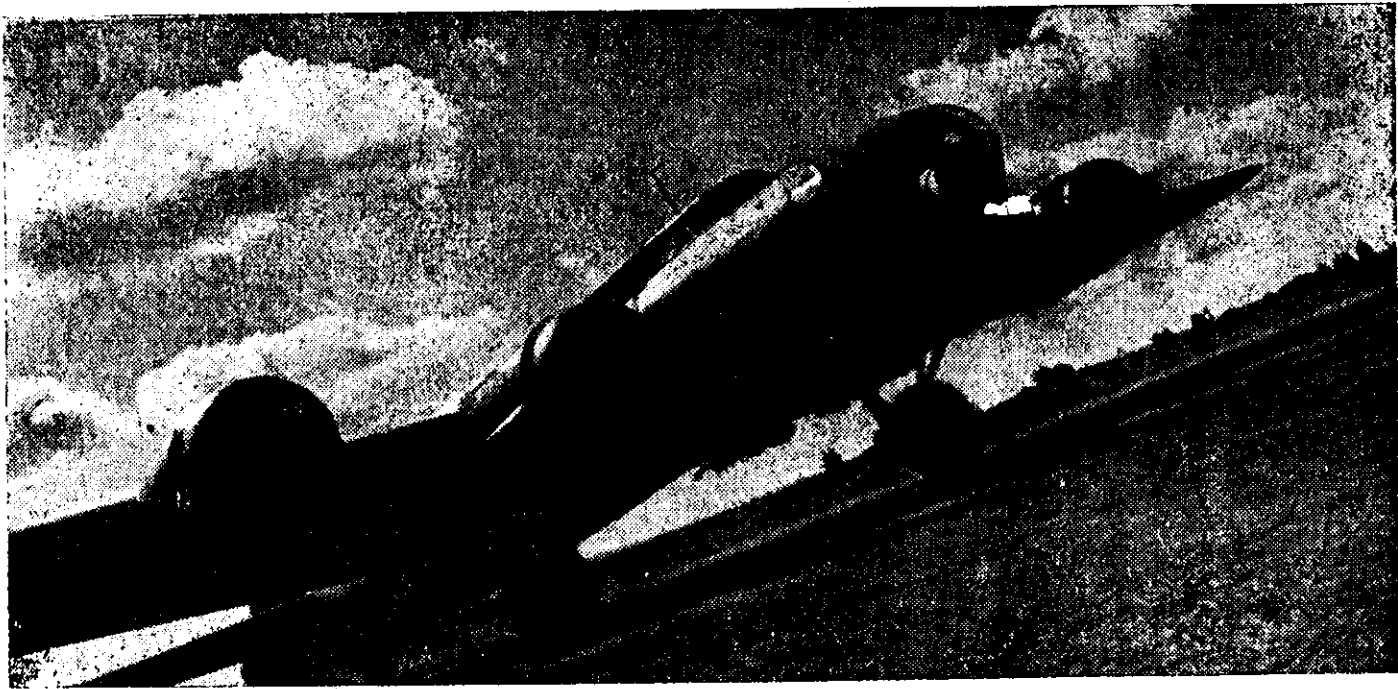
2. רמת הכשרתם הגבוהה של טייסינו ואנשי צוותת-האוויר.

3. רוח-קרבת מעולה.

בעוד שהתקופה שחלפה היתה תקופה של נסיונות להנחת היסודות, הרי תקופת הבנין החלה זה עתה, ועבודת בנינו של חיל האוויר, על ענפיו הסבורים והמסובכים שעליה אנו מצווים כיום תדרוש

מאמץ שלא יפול מזה שנעשה בחדשי הקרבות. אנו רשאים להניח שאויביה הפוטנציאליים של המדינה למדו את לקח מלחמתם בישראל. בזאת אפשר להיוכח מהגברת זיונן ובראש וראשונה בחיי דוש הציוד של חילות-האוויר שלהן ובהקמת חילות אלה במקום שלא היו קיימים כלל (הלבנון ועבה"י). זאת ועוד, מדינות האויב שוקדות על מתן אימון מעולה לטייסים וצוותות האוויר שלהן ע"י טובי המדריכים, ויש לשער שבהתמודדות הבאה שתכפה עלינו, עלולה להיות מלאכת הלחימה האווירית קשה שבעתיים מזאת שידענוה עד כה.

לאור כל אלה לא יפלא, איפוא, כי להגדרת מקומו של חיל-האוויר לישראל במערכת כוחות המגן של המדינה תהא נודעת חשיבות מכרעת לגבי סיכויי עמידתנו ב"סיבוב השני".

המפציץ ממריא